

IQTISODIY O'SISH BO'YICHA EKOLOGIYA SIYOSATI

Ataboyev Sarvarbek Sardorbek o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

To'rtkol fakulteti 2-qurs talabasi

Annotatsiya; Iqtisodiy o'sish va ekologik barqarorlik o'rtasidagi munosabatlar XXI asrning eng muhim muammolaridan biri hisoblanadi. Global iqtisodiyotning o'sishi tabiiy resurslarning ekspluatatsiyasi, ifloslanish va iqlim o'zgarishi kabi salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shu sababli, iqtisodiy o'sishni ekologik maqsadlar bilan uyg'unlashtiradigan siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirish muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'z; Atrof-muhitni muhofaza qilish, Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, Ekologik siyosat va boshqaruv, Iqlim va global ekologik muammolar, Ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanish

1. Atrof-muhitni muhofaza qilish: Bu havo, suv, tuproq va biologik xilma-xillikni ifloslanishdan, degradatsiyadan va yo'q bo'lib ketishdan himoya qilishni o'z ichiga oladi. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish. Tabiiy resurslarni (suv, o'rmon, minerallar, energiya) kelajak avlodlar uchun saqlab qolish maqsadida ulardan oqilona va samarali foydalanishni ta'minlash. Iqlim o'zgarishiga qarshi kurash. Issiqxona gazlari emissiyasini kamaytirish, qayta tiklanadigan energiya manbalariga o'tish va iqlim o'zgarishining oqibatlariga moslashish. Barqaror rivojlanish. Iqtisodiy o'sishni atrof-muhitni muhofaza qilish va ijtimoiy adolat bilan uyg'unlashtirish. Ekologik ta'lim va xabardorlikni oshirish. Aholini ekologik muammolar haqida xabardor qilish va ularni atrof-muhitni muhofaza qilishga undash. Ekologik qonunchilikni takomillashtirish. Atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan foydalanishni tartibga soluvchi qonunlar va me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish va amalga oshirish. Xalqaro hamkorlik. Global ekologik muammolarni hal qilish uchun xalqaro tashkilotlar va davlatlar bilan hamkorlik qilish. Ushbu yo'nalishlar bir-biri bilan chambarchas bog'liq va ekologik siyosatning muvaffaqiyati ularning kompleks tarzda amalga oshirilishiga bog'liq.

2- Ekologik siyosatni amalga oshirish mexanizmlari keng qamrovli bo'lib, ularning asosiy maqsadi atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga qaratilgan siyosatni samarali tarzda hayotga tatbiq etishdir. Ekologik standartlar va normativlar: Ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va boshqa faoliyat turlari uchun atrof-muhitga ta'sir ko'rsatish darajasini cheklovchi standartlar belgilash. Misol uchun, chiqindi gazlar va oqava suvlarning tarkibiga qo'yiladigan

talablar. Litsenziyalash va ruxsat berish: Atrof-muhitga ta'sir ko'rsatuvchi faoliyat turlarini amalga oshirish uchun ruxsat olish tartibini joriy etish. Bu jarayon atrof-muhitga ta'sirni baholash (ATB) asosida amalga oshiriladi. Ekologik ekspertiza: Loyihalarning atrof-muhitga ta'sirini baholash va ularning ekologik xavfsizligini ta'minlash. Iqtisodiy mexanizmlariga misol qilib; Ekologik soliqlar va to'lovlar: Atrof-muhitni ifloslantiruvchi va tabiiy resurslardan foydalanuvchi sub'ektlardan to'lovlar undirish. Ushbu to'lovlar atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirishga va ekologik investitsiyalarni moliyalashtirishga yo'naltiriladi. Subsidiyalar va imtiyozlar: Ekologik toza texnologiyalarni joriy etish, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan boshqa tadbirlarni qo'llab-quvvatlash uchun subsidiyalar berish. Ekologik sug'urta: Atrof-muhitga zarar yetkazilgan holatlarda zararni qoplash uchun sug'urta tizimini joriy etish. "Yashil" obligatsiyalar: Ekologik loyihalarni moliyalashtirish uchun chiqariladigan obligatsiyalar.

3- Aylanma iqtisodiyot ekologik muammolarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va ekologik xavfsiz texnologiyalarni qo'llash orqali atrof-muhitga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Biroq, qayta ishlash jarayonlarining salbiy ta'sirini minimallashtirish va transport xarajatlarini optimallashtirish ham muhimdir. Aylanma iqtisodiyotning ekologiyaga ijobiy ta'sirlari: Resurslardan oqilona foydalanish: Aylanma iqtisodiyotda resurslardan maksimal darajada foydalanishga e'tibor qaratiladi. Bu, o'z navbatida, tabiiy resurslarga bo'lgan bosimni kamaytiradi va ularning saqlanib qolishiga yordam beradi. Chiqindilarni kamaytirish: Aylanma iqtisodiyotning asosiy maqsadi chiqindilarni minimallashtirishdir. Mahsulotlar qayta ishlanadi, ta'mirlanadi va qayta ishlatiladi, natijada chiqindi poligonlariga tushadigan chiqindilar miqdori kamayadi. Atrof-muhitning ifloslanishini kamaytirish: Chiqindilar kamayishi natijasida atrof-muhitning ifloslanishi ham kamayadi. Qayta ishlash va qayta foydalanish jarayonlari sanoat chiqindilarini kamaytiradi va havo hamda suvning toza bo'lishiga yordam beradi.

Aylanma iqtisodiyotning ekologiyaga salbiy ta'sirlari. Qayta ishlash jarayonlarining salbiy ta'siri: Ba'zi qayta ishlash jarayonlari atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, masalan, ifloslantiruvchi moddalarning chiqarilishi yoki energiya sarfining yuqori bo'lishi. Bunday jarayonlarni optimallashtirish va ekologik toza texnologiyalarni qo'llash zarur. Transport xarajatlari: Qayta ishlash markazlariga chiqindilarni tashish transport xarajatlarini oshirishi va uglerod izini ko'paytirishi mumkin. Logistika optimallashtirish va mahalliy qayta ishlash infratuzilmasini rivojlantirish bu muammoni hal qilishga yordam beradi.

Xulosa; Ekologik siyosat va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi munosabatlar murakkab va ko'p qirrali. Garchi an'anaviy ravishda kelishmovchilik manbai sifatida ko'rilsa-da, yaxshi loyihalashtirilgan ekologik siyosat, aslida, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkin. Bozorga asoslangan siyosatlardan foydalanish, ekologik innovatsiyalarni rag'batlantirish va barqaror infratuzilmaga investitsiyalarni qo'llab-quvvatlash orqali siyosatchilar ham iqtisodiy, ham ekologik maqsadlarga erisha oladi. Biroq, iqtisodiy ta'sirni hisobga olish, raqobatbardoshlik bilan bog'liq muammolarni hal qilish va nomuvofiqlikka ishonch hosil qilish juda muhimdir. Bunday muammolarni hal qilgan holda, ekologik siyosat barqaror va farovon kelajak uchun yo'l ochishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Турсунов А., Қодиров Б. *Экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш*. – Тошкент: Университет, 2020.
2. Odum E. *Fundamentals of Ecology*. – W.B. Saunders, 2005.
3. Cunningham W., Cunningham M. *Environmental Science: A Global Concern*. – McGraw-Hill, 2019.
4. Пономарёва И.Г. *Экологическая политика и устойчивое развитие*. – Москва: Юрайт, 2018.
5. Pearce D., Turner R. *Economics of Natural Resources and the Environment*. – Harvester Wheatsheaf, 1990.
6. Kirchherr J., Reike D., Hekkert M. *Conceptualizing the Circular Economy*. – Journal of Cleaner Production, 2017.
7. Meadows D., Randers J., Meadows D. *Limits to Growth*. – Chelsea Green, 2004.